

Отримано: 30 жовтня 2018 р.

Прорецензовано: 5 листопада 2018 р.

Прийнято до друку: 6 листопада 2018 р.

e-mail: ann.mail25@gmail.com

DOI: 10.25264/2415-7384-2018-7-64-71

Нікітенко Г. О. Дослідження внутрішніх та зовнішніх факторів психологічної готовності мобілізованих осіб до військової служби засобом анкетування. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»* : збірник наукових праць. Острого : Вид-во НаУОА, листопад 2018. № 7. С. 64–71.

УДК 159.923

Нікітенко Ганна Олегівна,*аспірантка кафедри практичної психології Херсонського державного університету*

ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ ФАКТОРІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ МОБІЛІЗОВАНИХ ОСІБ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ЗАСОБОМ АНКЕТУВАННЯ

У статті описана авторська анкета «Визначення впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на психологічну готовність мобілізованих осіб до військової служби», представлені результати дискримінативного та факторного аналізу, які доводять її високу спроможність визначати окремі складові психологічної готовності до служби в армії. Визначення узагальнених тенденцій у мотиваційній, ціннісній, регулятивній та соціальній сферах дозволяють формувати уявлення про мотиваційні установки мобілізованих осіб щодо їх військової служби, про їх нормативно-рольову структуру поведінки під час служби (про прагнення допомагати оточуючим, прагнення до саморозвитку, прагнення до розуміння свого буття чи до важливості сімейних цінностей), про особливості морально-вольових якостей та про специфіку актуальних проблем для мобілізованих військовослужбовців під час служби в армії.

Ключові слова: психологічна готовність, мобілізовані військовослужбовці, дискримінативний аналіз, факторний аналіз.

Hanna Nikitenko,*Postgraduate Student of the Department of Practical Psychology, Kherson State University, Kherson*

RESEARCH OF INTERNAL AND EXTERNAL FACTORS OF PSYCHOLOGICAL READINESS OF MOBILIZED SERVICEMEN TO MILITARY SERVE BY USING THE QUESTIONNAIRE

The article describes the author's questionnaire "Determining the influence of internal and external factors on the psychological readiness of mobilized persons to military service", presents the results of discriminatory and factor analysis which prove its high ability to determine the especial components of psychological readiness for military service. The ascertainment of generalized tendencies in the motivational, value, regulatory and social spheres allows us to formation of the ideas about motivational attitudes of mobilized servicemen for their military service, about their normative-role structure of behavior during military service (about the desire to help others, the desire for self-development, the desire to understand their existence or the importance of family values), about the feature of moral and volitional qualities and about the specificity of actual problems for mobilized servicemen during military service.

Key words: psychological readiness, mobilized servicemen, discriminative analysis, factor analysis.

Постановка проблеми. У сучасному науковому просторі відсутня єдина теорія, концептуальні положення щодо психологічної готовності військовослужбовців до здійснення службової діяльності, які б були спроможні описати особливості психічної діяльності та поведінки людини у незвичайних, екстремальних умовах існування та праці. Не існує єдності і в поглядах на структуру психологічної готовності. Виділяють різні складові компоненти структури та різні засади її формування. Розбіжності у визначенні компонентного складу структури психологічної готовності до діяльності зумовлені передусім предметом дослідження науковця, різним контекстом розгляду проблеми, методологічними засадами та авторською концепцією дослідження. У зв'язку з цим відсутній психодіагностичний інструментарій дослідження психологічної готовності мобілізованих до військової служби.

В розробці своєї теоретичної моделі структури психологічної готовності мобілізованих осіб до військової служби ми опиралися на системний підхід до розуміння поняття «психологічної готовності» [6]. На жаль, дослідження поєднання зовнішніх та внутрішніх факторів психологічної готовності, аналіз зв'язку між її елементами є недостатньо теоретично та методологічно розробленим. Тому нами зроблено спробу врахувати та дослідити соціально-психологічні, соціально-політичні та власне індивідуально-особистісні чинники формування психологічної готовності мобілізованих осіб до військової служби за допомогою розробленої багатокомпонентної авторської анкети.

Короткий огляд останніх досліджень та публікацій. Дослідженням особливостей психологічної готовності військовослужбовців займалися О. Колесніченко, В. Косарчук, Я. Мацегора, С. Мул [5], В. Осьодло, О. Тімченко, В. Хіміч, Л. Чорна та інші; дослідженням психологічної готовності військовослужбовців та збереженням їх психічного здоров'я займалися В. Алещенко, Є. Потапчук [1]; пси-

хологічну готовність та особливості психологічної роботи з військовослужбовцями вивчали О. Кокун, Н. Агаєв, І. Пішко [4]; дослідженням психологічної готовності мобілізованих підрозділів ДПСУ займався О. Самойленко [7]. Однак, що стосується питання психологічної готовності до військової служби військовослужбовців мобілізованого резерву, а особливо дослідження зовнішніх факторів впливу, на жаль, залишається ще недостатньо розробленим. Одна з причин виникнення подібної ситуації – відсутність необхідного психологічного інструментарію, за допомогою якого можна було б ґрунтовно дослідити дане питання, враховуючи індивідуально-особистісні та соціально-психологічні аспекти проблеми.

Метою статті є розробка авторської анкети як психодіагностичного інструментарію з метою дослідження внутрішніх та зовнішніх факторів психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців до служби в армії.

Методи дослідження: емпіричні: авторська анкета «Визначення впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на психологічну готовність мобілізованих осіб до військової служби»; математично-статистичної обробки даних: дискримінативний аналіз анкети з метою перевірки рівномірності розподілу досліджуваних за групами прояву параметру, що вивчається, та перевірки чи реалізовані всі можливі прояви властивостей, що вимірювалися, а також факторний аналіз з метою групування первинного матеріалу, виокремлення універсальних узагальнених характеристик.

Виклад основного матеріалу. У сучасному науковому просторі не має діагностичного інструментарію для вивчення зовнішніх факторів впливу на психологічну готовність та єдиної методики для діагностики внутрішніх факторів. Тому нами було розроблено авторську анкету «Вивчення впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на психологічну готовність мобілізованих осіб до військової служби». Анкета розроблялася відповідно до компонентної структури запропонованої нами моделі психологічної готовності мобілізованих осіб до військової служби [6]. Тому дана анкета є багатокомпонентною, з її допомогою ми можемо вивчати соціальний, економічний, сімейний компоненти зовнішніх факторів психологічної готовності мобілізованих та мотиваційний, когнітивний, регуляторний, особистісний компоненти внутрішніх факторів психологічної готовності мобілізованих осіб до військової служби. Це сприяє можливості більш широко та комплексно дослідити фактори впливу на психологічну готовність, дізнатися саме ту інформацію, якої не можна діагностувати іншими методами та методиками.

Запропонований варіант анкети містить 25 запитань закритої та відкритої форми. Досліджуваним необхідно було відповісти на запитання, обравши варіант відповіді, або оцінивши запропоновані варіанти за п'ятибальною шкалою, або надавши розгорнуту відповідь. Досліджування проводилося з мобілізованими військовослужбовцями, що перебували на момент тестування (2014-2015 рр.) в навчальних ротах на базі двох військових частин та з мобілізованими військовослужбовцями прикордонної служби. Вибірка була гомогенною (лише представники чоловічої статі). Загальна кількість респондентів в дослідженні склала 126 осіб, в віці від 20 до 46 років.

Анкета складається із трьох змістовних блоків. Перший змістовний блок анкети включає в себе демографічні показники, за допомогою яких ми збирали інформацію про репрезентативність нашої вибірки (вік досліджуваних осіб, сімейне положення, освіта, наявність дітей, місцевість проживання, мовна ідентичність). Другий змістовний блок досліджує зовнішні фактори, що можуть впливати на особливості психологічної готовності мобілізованих осіб. До зовнішніх факторів нами було віднесено вивчення впливу соціального середовища, оточення, що позначається на поведінці, самопочутті та емоційних станах особистості; наявність або відсутність відповідних матеріальних, фінансових чи інших ресурсів; ставлення сім'ї до служби та її вплив на перебіг військової діяльності суб'єкта. Питання цього блоку дозволяють дослідити такі показники: військова кваліфікація; стаж військової служби; добровільність проходження служби; вплив соціально-політичних подій на ставлення до військової служби; характер змін в ставленні до військової служби під впливом соціально-політичних подій; характер ставлення рідних до служби в армії; представленість сімейних цінностей у ціннісній системі мобілізованих осіб; характер спілкування в середовищі мобілізованих осіб та військовослужбовців; характер проблем у взаємовідносинах під час військової служби; рівень матеріального забезпечення мобілізованих осіб; характер матеріальних проблем у військовослужбовців під час служби в армії; характер зовнішніх проблем у військовослужбовців під час військової служби. До третього змістовного блоку анкети належать питання, що вивчають внутрішні фактори, які можуть мати вплив на психологічну готовність до служби мобілізованих осіб. Питання цього блоку орієнтовані на дослідження рівня емоційної стійкості мобілізованих осіб та особливостей їх емоційного стану, готовності діяти певним чином та на встановлення рівня нервово-психічної напруженості мобілізованих, що має найбільший вплив та рівень напруженості праці; системи знань суб'єкта, що необхідні для успішної військової діяльності, прийомів, засобів і способів досягнення мети, та мотиваційних установок, ціннісних орієнтацій і деяких вольових якостей особистості, що реалізує суб'єкт у військовій діяльності. До даного блоку належать питання анкети, що дозволяють кількісно представити такі показники: рівень самооцінки професійних навичок; рівень значущості проходження військової служби; наявність особистісно-орієнтованих очікувань від служби в армії; наявність віддале-

них в часі очікувань від служби в армії; представленість соціально-корисних цілей в мотиваційній сфері мобілізованих осіб; представленість особистих цілей в мотиваційній сфері мобілізованих осіб; представленість мотиву самореалізації при вступі на військову службу; представленість мотивів, що спрямовані на вирішення особистих проблем, при вступі на військову службу; представленість патріотичних мотивів при вступі на військову службу; представленість мотивів поваги та самоповаги при вступі на військову службу; представленість смислотворчих цінностей в ціннісній системі мобілізованих осіб; представленість моральних цінностей в ціннісній системі мобілізованих осіб; представленість цінностей розвитку в ціннісній системі мобілізованих осіб; рівень вираженості самоволодіння як вольової якості у мобілізованих осіб; рівень прояву цілеспрямованості як вольової якості у мобілізованих осіб; рівень схильності до емоційної нестриманості; наявність позитивних думок на звістку про мобілізацію; наявність стеничних почуттів на звістку про мобілізацію; характер реакції на звістку про мобілізацію.

Нами було проведено аналіз показників дискримінативності анкети. Дискримінативність показує наскільки добре анкета або окремі запитання розділяють досліджуваних за групами прояву параметру, що цікавить дослідника [2]. Провівши дискримінативний аналіз анкети нами було встановлено, що 9 показників анкети (такі як: рівень самооцінки професійних навичок, рівень значущості проходження військової служби, наявність особистісно-орієнтованих очікувань від служби в армії, наявність віддалених в часі очікувань від служби в армії, характер ставлення рідних до служби в армії; вплив соціально-політичних подій на ставлення до військової служби; наявність позитивних думок на звістку про мобілізацію, наявність стеничних почуттів на звістку про мобілізацію, характер спілкування в середовищі мобілізованих осіб та військовослужбовців) мають високий рівень дискримінативності (коефіцієнт дискримінативності δ Фергюсона є більшим ніж 0,7). Тобто, ми можемо стверджувати, що за цими показниками нами було досягнуто найбільш рівномірного (прямокутного) розподілу досліджуваних, було найбільш повно реалізовані всі можливі прояви властивостей, що вимірювалися. Ще три показники, а саме: добровільність проходження служби, військова кваліфікація, характер змін в ставленні до військової служби, мають достатній рівень дискримінативності (коефіцієнт δ Фергюсона знаходиться в діапазоні від 0,6 до 0,7), що свідчить про досягнення задовільного розподілу даних. Крім цього за допомогою дискримінативного аналізу, нами було встановлено, що такі показники анкети як: рівень матеріального забезпечення мобілізованих осіб, стаж військової служби, представленість особистих цілей в мотиваційній сфері мобілізованих осіб, характер реакції на звістку про мобілізацію, мають сумнівний рівень дискримінативності. Тобто, коефіцієнт δ Фергюсона знаходиться в діапазоні від 0,5 до 0,6. Це свідчить про те, що запитання анкети, котрі визначають дані показники, потребують подальшого доопрацювання. Також слід зазначити, що три показники анкети мають низький рівень дискримінативності (коефіцієнт δ Фергюсона є меншим ніж 0,5). Тобто, показник рівня стійкості до стресу, наявності військової підготовки та представленість цілей, що пов'язані з самовдосконаленням, в мотиваційній сфері мобілізованих осіб є недостовірними, можливо некоректно були сформульовані твердження, або варіанти відповідей на них, тому ми не можемо використовувати у своїй роботі дані показники.

Також було проведено факторний аналіз даних з метою групування первинного матеріалу, виокремлення універсальних узагальнених характеристик. Факторний аналіз проводився методом головних компонентів з використанням Varimax-обертання з метою виявлення факторної структури показників, що досліджуються [3]. За результатами факторного аналізу запропонованих нами мотивів вступу мобілізованих осіб на військову службу із сімнадцяти початкових показників було виділено чотири узагальнені мотиваційні тенденції, що найбільш достовірно відображають мотиваційні установки мобілізованих. Дане факторне рішення знайдено за допомогою статистичної програми STATISTICA 10.0. і на наш погляд, воно є оптимальним, оскільки враховує як високі власні значення факторів, так і високий відсоток пояснювальної ними дисперсії. Перша узагальнена мотиваційна тенденція представлена такими змінними, як: прагнення збільшити свій соціальний статус, прагнення подальшого підвищення по службі, прагнення відповідати вимогам соціального оточення, потреба в реалізації цілей, потреба в самоствердженні, потреба сформувати чоловічі риси характеру. На наш погляд дана мотиваційна тенденція відображає направленість на реалізацію розвитку власного Я, реалізацію існуючого потенціалу, здійснення своїх наявних бажань, об'єктивізацію уявлень про себе і свій життєвий шлях, досягнення успіху, відображає прагнення повністю реалізувати себе в соціумі. Тому першу узагальнену мотиваційну тенденцію нами було названо як «тенденція до самореалізації». Результати факторного навантаження мотиваційних тенденцій зображені в таблиці 1. Друга узагальнена мотиваційна тенденція представлена такими змінними як: прагнення до матеріального забезпечення, прагнення до фізичної досконалості, прагнення отримати соціальне визнання та визнання в сім'ї, прагнення покращити власне життя. На наш погляд дана узагальнена мотиваційна тенденція відображає направленість на отримання визнання достоїнств, чеснот, високих якостей, визнання важливості, значимості, цінності, отримання високого статусу, шанобливе ставлення до себе. Тому другу мотиваційну тенденцію нами було названо як «прагнення до поваги та самоповаги».

Таблиця 1.

Результати факторного навантаження мотиваційних тенденцій мобілізованих осіб

Показник	Факторне навантаження
Мотиваційна тенденція до самореалізації	
Прагнення збільшити свій соціальний статус	0,844
Прагнення подальшого підвищення по службі	0,658
Прагнення відповідати вимогам соціального оточення	0,509
Потреба в реалізації цілей	0,665
Потреба в самоствердженні	0,598
Потреба сформувати чоловічі риси характеру	0,571
Сумарна дисперсія	17%
Мотиваційна тенденція до прояву патріотичності	
Прагнення до поваги та самоповаги	
Прагнення до матеріального забезпечення	0,492
Прагнення до фізичної досконалості	0,675
Прагнення отримати соціальне визнання	0,775
Прагнення отримати визнання в сім'ї	0,607
Прагнення покращити власне життя	0,708
Сумарна дисперсія	16,5 %
Мотиваційна тенденція до вирішення особистих проблем	
Уникнення неприємностей	0,727
Прагнення до задоволення базових потреб	0,763
Прагнення відповідати сімейним вимогам	0,522
Прагнення до матеріального забезпечення	0,413
Сумарна дисперсія	11 %

Третя узагальнена мотиваційна тенденція містить у собі виражене прагнення захищати Батьківщину, інтереси своєї країни, необхідність виконати свій громадянський обов'язок. Цю тенденцію ми назвали як «патріотичність», оскільки вона відображає позитивне ставлення до батьківщини, прояв суспільних та моральних принципів, які характеризують ставлення до своєї країни, містить у собі прагнення зберегти Батьківщину, її надбання, захистити інтереси своєї громади, народу в цілому. Четверта узагальнена мотиваційна тенденція представлена такими змінними: уникнення неприємностей, прагнення до задоволення базових потреб, прагнення відповідати сімейним вимогам та прагнення до матеріального забезпечення. Ці показники відображають мотиви, що направлені на вирішення індивідуальних проблем, з метою покращення комфорту власного життя, тому цю мотиваційну тенденцію ми назвали як тенденцію до «вирішення особистих проблем».

Таблиця 2.

Узагальнені ціннісні орієнтації мобілізованих осіб під час військової служби

Показник	Факторне навантаження
Смислотворча ціннісна орієнтація	
Екзистенціальні цінності	0,843
Когнітивні цінності	0,772
Сумарна дисперсія	18,42 %
Моральна ціннісна орієнтація	
Альтруїстичні цінності	0,703
Гедоністичні цінності	-0,573
Комунікативні цінності	0,673
Сумарна дисперсія	18,36 %
Орієнтація розвитку	
Статусні цінності	-0,778
Цінності самореалізації	-0,723
Сумарна дисперсія	14,35 %
Сімейна ціннісна орієнтація	
Сімейні цінності	-0,912
Сумарна дисперсія	13,71 %

Також провели факторний аналіз презентації цінностей служби в армії. Аналіз виявив чотири узагальнені ціннісні орієнтації, що відображають нормативно-рольову структуру поведінки мобілізованих осіб під час військової служби. Результати розподілу факторних навантажень презентації цінностей служби в армії відображені в таблиці 2.

Першу узагальнену ціннісну орієнтацію ми назвали «смыслотворчою», що визначає смисл життя людини, відображає засади людського буття, прагнення наповнити змістом кожен мить життя та пізнати навколишню реальність й самого себе, оскільки склад цього фактору представлений такими змінними як екзистенційні та когнітивні цінності. Друга узагальнена ціннісна орієнтація представлена такими змінними: альтруїстичні, комунікативні та обернено гедоністичні (тобто відсутність прагнення отримувати задоволення). Оскільки такий набір цінностей описує прагнення людини допомагати іншим, навіть на шкоду собі, прагнення до міжособистісних контактів та відмови від отримання особистого задоволення, описує певний рівень представленості людяності, тому цю узагальнену ціннісну орієнтацію назвали як «моральна». Третя група цінностей представлена статусними цінностями та цінностями самореалізації. Ця узагальнена ціннісна орієнтація відображає прагнення мобілізованих осіб до саморозвитку, самовдосконалення, кар'єрного росту, досягнення високого соціального статусу, тому вона отримала назву «ціннісна орієнтація розвитку». Четверту узагальнену ціннісну орієнтацію названо як «сімейна». Вона містить у собі лише одну змінну, що має аналогічну назву.

Далі за допомогою факторного аналізу було виокремлено три узагальнені вольові направленості, що відображають рівень розвитку морально-вольових якостей мобілізованих осіб. Отримані результати відображені в таблиці 3.

Таблиця 3.

Узагальнені вольові направленості мобілізованих осіб

Показник	Факторне навантаження
Самоволодіння	
Сміливість	0,802
Рішучість	0,856
Наполегливість	0,616
Відповідальність	0,771
Самоволодіння	0,732
Сумарна дисперсія	36,5 %
Цілеспрямованість	
Впертість	0,886
Сумарна дисперсія	17 %
Емоційна нестриманість	
Імпульсивність	0,684
Піддатливість	0,879
Сумарна дисперсія	16 %

Перша узагальнена вольова направленість представлена такими змінними як сміливість, рішучість, наполегливість, відповідальність та самоволодіння. На наш погляд, вона відображає ті вольові характеристики, що містить у собі вміння володіти собою, своїми вчинками та протидіяти зовнішнім проявам, навіть під час складних та неочікуваних обставин, тому ця узагальнена вольова направленість отримала назву «самоволодіння». Друга узагальнена вольова направленість мобілізованих осіб представлена лише однією змінною – впертістю, якій характерне прагнення досягнути бажаного або необхідного, незважаючи на труднощі та невдалі спроби, тому цю узагальнену вольову направленість названо як «цілеспрямованість» – свідомо та активна направленість особистості на певний результат діяльності. Третю вольову направленість названо «емоційна нестриманість», оскільки вона представлена такими змінними як імпульсивність і піддатливість та відображає, на наш погляд, емоційну нестабільність, схильність діяти за першим своїм спонуканням під впливом емоцій та обставин, схильність легко змінювати свої погляди, легко піддаватися на провокації.

Проаналізувавши можливі проблеми військовослужбовців під час служби в армії, за допомогою факторного аналізу було виокремлено три узагальнені напрямки проблем, що є актуальними. Це ті аспекти життя військовослужбовців, які формують зону підвищеного напруження, викликають додаткове психоемоційне навантаження, відтягують частину ресурсів, які могли би застосовувати безпосередньо на реалізацію свого особистісного потенціалу, на досягнення успіху під час виконання службово-бойових завдань, на мобілізацію адаптаційних резервів. Отримані результати відображені в таблиці 4. До першого узагальненого напрямку проблем увійшли такі змінні: наявність сімейних проблем, колективно-групових проблем та проблем, що пов'язані з професійною непридатністю. Цей спектр отримав назву «проблеми у взаємовідносинах», оскільки змінні, що увійшли до узагальненого напрямку проблем,

відображають складнощі, які виникають у сімейному житті через військову службу та складнощі, що виникають у військовому колективі через різні причини. Другий узагальнений напрямок проблем отримав назву «матеріальні проблеми». Він представлений такими змінними: проблеми матеріального забезпечення та відсутність особистісних (суб'єктивних) проблем. І третій узагальнений напрямок проблем військовослужбовців під час служби в армії представлений такими змінними: проблеми, що пов'язані із зовнішніми умовами та соціальні проблеми. Третій узагальнений напрямок названо як «зовнішні проблеми», тому що він відображає наявність проблем, не пов'язаних із суб'єктивними причинами, взаємодією з людьми, а є зумовлений об'єктивними причинами.

Таблиця 4.

Узагальнені проблеми мобілізованих осіб під час служби

Показник	Факторне навантаження
Проблеми у взаємовідносинах	
Наявність сімейних проблем	0,591
Наявність колективно-групових проблем	-0,617
Наявність проблем, що пов'язані з професійною непридатністю	-0,674
Сумарна дисперсія	19,91 %
Матеріальні проблеми	
Проблеми матеріального забезпечення	0,577
Наявність особистісних (суб'єктивних) проблем	-0,797
Сумарна дисперсія	18,63 %
Зовнішні проблеми	
Проблеми, пов'язані з зовнішніми умовами служби	0,551
Соціальні проблеми	-0,743
Сумарна дисперсія	17,06 %

Крім цього, варто зазначити, що всі виокремлені чинники проблем мають поєднання суперечливих аспектів. Встановлено, що мобілізовані особи, які мають негаразди в сімейному житті, не помічають проблем на службі та в колективі, з керівництвом. А мобілізовані особи, що мають проблеми матеріального характеру, не бачать власних складнощів. Також мобілізовані військовослужбовці, які мають проблеми пов'язані із зовнішніми умовами служби, не звертають увагу на соціальні негаразди, відсутність суспільного визнання, соціального захисту.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оскільки відсутній психодіагностичний інструментарій дослідження психологічної готовності мобілізованих осіб до військової служби з урахуванням соціальних та індивідуально-особистісних аспектів, було розроблено багатокомпонентну авторську анкету «Вивчення впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на психологічну готовність мобілізованих осіб до військової служби». Анкета відповідає компонентній структурі запропонованої нами теоретичної моделі психологічної готовності мобілізованих осіб до служби в армії. Проведено дискримінативний аналіз анкети з метою перевірки рівномірності розподілу досліджуваних за групами прояву параметру, що вивчається. Встановлено, що більшість показників мають достатню дискримінативність. На основі факторного аналізу визначено узагальнені тенденції у мотиваційній, ціннісній, регулятивній та соціальній сферах. Це дозволяє формувати уявлення про мотиваційні установки мобілізованих осіб щодо їх військової служби (з якою метою вони вирішили служити в армії: для самореалізації, для вирішення індивідуальних проблем, щоб захищати Батьківщину чи для отримання визнання), про їх нормативно-рольову структуру поведінки під час служби (прагнення допомагати іншим, до саморозвитку, до розуміння власного буття чи до важливості для них сімейних цінностей), про особливості морально-вольових якостей та про специфіку актуальних проблем для мобілізованих військовослужбовців. Аналіз узагальнених тенденцій поширює дослідницькі можливості, оскільки дозволяє групувати первинний матеріал, порівнювати отримані результати, зіставляти їх, робити узагальнені висновки, щоб можна було отримати більш систематизовану інформацію про досліджуване явище.

Таким чином, розроблена нами анкета дає можливість повною мірою дослідити зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на психологічну готовність мобілізованих осіб до служби в армії та перевірити наші припущення. Використавши отримані результати за анкетною «Вивчення впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на психологічну готовність мобілізованих осіб до військової служби», ми зможемо перевірити запропоновану нами теоретичну модель. Своєю чергою розроблена модель допоможе у розробці та впровадженні в практику психопрофілактичних програм, що сприятимуть оптимізації процесу психологічної готовності мобілізованих осіб до службово-бойової діяльності в екстремальних ситуаціях, нададуть змогу удосконалити процес підготовки та підвищення кваліфікації мобілізованих осіб до виконання завдань військової служби.

Література:

1. Алещенко В. І., Сафін О. Д., Потапчук Є. М. Організація забезпечення збереження психічного здоров'я військовослужбовців. К., 2007. 134 с.
2. Клайн П. Справочное руководство по конструированию тестов: введение в психометрическое проектирование. Київ: Ника-Центр, 1994. 284 с.
3. Климчук В. О. Факторний аналіз: використання у психологічних дослідженнях. *Практична психологія та соціальна робота*. 2006. № 8. С. 43–48.
4. Кокун О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками АТО на етапі відновлення: метод. посіб. Київ: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
5. Мул С. А. Психологічна модель готовності офіцера-прикордонника до професійної діяльності. *Актуальні проблеми психології. Психологія творчості*. 2014. Вип. 20. Т. 12. С. 228–237.
6. Нікітенко Г. О. Теоретична модель структури психологічної готовності мобілізованих осіб до військової діяльності. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 3. С. 71–75.
7. Самойленко О. О. Особливості психологічної готовності мобілізованих військовослужбовців до ведення бойових дій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 12: Психологічні науки*. 2017. Вип. 5 (50). С. 50–58.

Додаток 1

Авторська анкета «Вивчення впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на психологічну готовність мобілізованих осіб до військової служби»

Шановні військовослужбовці, запрошуємо Вас взяти участь у дослідженні, що проводиться з метою вивчення впливу різних факторів на особливості відношення військовослужбовців до несення служби в армії та готовності сучасної людини до проходження військової служби.

Просимо Вас уважно ознайомитися зі всіма питаннями та варіантами відповідей анкети. Виберіть той варіант, який Вам найбільше підходить, відзначте його в анкеті будь-якою умовною позначкою (галочкою, плюсином, хрестиком, кружечком). Ви можете запропонувати свій варіант відповіді на ті питання, які містять «ваш варіант». Якщо питання не має варіантів відповідей, напишіть власну думку у відведеному місці. Пам'ятайте, що не існує правильних і неправильних відповідей. Саме Ваші думки є для нас дуже важливими.

Результати анкетування будуть використані в науково-практичних цілях. Опитування анонімне (Ваша особиста інформація не буде використана в жодному з досліджень).

Заздалегідь дякуємо за співпрацю та розуміння.

1. Вік _____
2. Сімейний стан _____
3. Освіта _____
4. Чи є у Вас діти? _____
5. Яку мову вважаєте рідною?
а) українську; б) російську;
в) Ваш варіант відповіді _____.
6. Де живуть Ваші батьки?
а) місто б) селище (село, селище міського типу).
7. До якого типу за рівнем доходу Ви б віднесли свою сім'ю?
а) багата; б) заможна;
в) середня; г) бідна;
д) убога.
8. Чи було у Вас бажання служити в армії?
а) так; б) ні.
9. До якої категорії військовослужбовців Ви належите?
а) рядовий склад; б) сержантський склад;
в) прапорщик; г) молодший офіцерський склад;
д) старший офіцерський склад.
10. Чи є у Вас досвід військової служби?
а) так; б) ні.
11. Який саме (якщо Ви обрали варіант А – так) _____.
12. Як Ви оцінюєте свої навички в військовій справі? _____.
13. Як Ви ставитесь до військової служби?
а) це один із найважливіших етапів життя чоловіка;
б) військова служба є необхідною та захопливою;
в) служба в армії є необхідною для суспільства і я розглядаю її як виконання громадянського обов'язку;
г) моє ставлення до служби негативне;
д) Ваш варіант відповіді _____.

14. Чи вплинули події, що відбуваються в країні, в суспільстві на Ваше ставлення до військової служби?
а) так; б) ні.
15. Якщо змінилося ставлення, то яким чином? _____
16. Чого очікуєте від військової служби? _____
17. Як ставляться рідні (батьки, жінка, діти) до Вашої служби в армії? _____

18. Чому Ви вирішили вступити на військову службу до лав української армії (оцініть кожен варіант відповіді за шкалою від 1 до 5 балів, де 1 бал – зовсім не характерно, 5 балів – максимально характерно для Вас)?

1	уникнути неприємностей, що в мене з'явилися	1 2 3 4 5
2	захищати Батьківщину	1 2 3 4 5
3	щоб не мати життєвих турбот, бути завжди одягнутим та нагодованим	1 2 3 4 5
4	цього вимагають мої рідні	1 2 3 4 5
5	підвищити свій соціальний статус	1 2 3 4 5
6	з метою подальшого підвищення по службі	1 2 3 4 5
7	мріяв з дитинства	1 2 3 4 5
8	фінансова винагорода	1 2 3 4 5
9	це мій громадянський обов'язок	1 2 3 4 5
10	так прийнято в моєму середовищі	1 2 3 4 5
11	випробувати себе	1 2 3 4 5
12	хочу сформувати важливі для чоловіка риси характеру	1 2 3 4 5
13	цього вимагають обставини, що склалися в країні	1 2 3 4 5
14	служба в армії допоможе мені стати фізично сильнішим та витривалішим	1 2 3 4 5
15	підвищує мій авторитет серед товаришів та знайомих	1 2 3 4 5
16	мною, будуть пишатися рідні	1 2 3 4 5
17	після служби в армії я зможу легко влаштувати життя	1 2 3 4 5

19. Як Ви оцінюєте рівень своєї стресостійкості?
а) схильний до зривів у стресовій ситуації; б) маю гарний рівень стресостійкості;
в) мій рівень стресостійкості дуже високий; г) Ваш варіант відповіді _____
20. Які у Вас цілі на період служби в армії? _____
21. Згадайте випадок, коли Ви отримали повістку на військову службу, Ваші перші:
– думки _____
– почуття _____
– дії _____
22. Охарактеризуйте особливості спілкування в військовому житті _____

23. Назвіть три найбільш важливих для Вас цінності служби в армії

- 1) _____
2) _____
3) _____

24. Оцініть у балах від 1 до 5, наскільки Вам властиві такі риси (1 бал – зовсім не властиво, 5 балів – дуже виражені)

1	Сміливість	1 2 3 4 5
2	Рішучість	1 2 3 4 5
3	Імпульсивність	1 2 3 4 5
4	Наполегливість	1 2 3 4 5
5	Відповідальність	1 2 3 4 5
6	Піддатливість	1 2 3 4 5
7	Впертість	1 2 3 4 5
8	Самоволодіння	1 2 3 4 5

25. У чому можуть виникати проблеми у військовослужбовців під час служби в армії? _____

Щиро дякуємо за співпрацю!